

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

PROBLEM ISSUES OF REGULATION THE ACTIVITIES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Топольницький В.В., к.ю.н., підполковник юстиції,
провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу проблем військового законодавства
Центру воєнно-стратегічних досліджень

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

У статті на законодавчому рівні розглядаються основні проблеми регламентації діяльності Збройних Сил України, на які покладана оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Проблематика є надзвичайно актуальною у зв'язку із офіційним оголошенням частини території України найвищими органами державної влади Російської Федерації власною територію держави-агресора (окупація Автономної Республіки Крим і м. Севастополя) і з безпосереднім вторгненням і тимчасовою окупацією російськими військами частини території України в Донецькій і Луганській областях.

Наведено аргументи в підтвердження того, що Збройні Сили відіграють найголовнішу роль у забезпеченні стримування збройної агресії проти України та відсічі їй, охороні повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, а також беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Це пов'язано з тим, що Збройні Сили України є невід'ємною складовою частиною Української держави, а головним та вирішальним засобом ведення війни будь-якою державою є її збройні сили, на які покладається найбільший тягар щодо ведення бойових дій. Аналіз нормативно-правових актів у сфері оборони дав змогу виділити певні особливості діяльності Збройних Сил України.

Зроблено висновки, що основними недоліками щодо регламентації концептуальних засад діяльності Збройних Сил України з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності є відсутність в Основному Законі України норми, яка б визначала, що порядок діяльності Збройних Сил України визначається законом, а Збройні Сили України відповідно є пріоритетним військовим формуванням по відношенню до інших військових формувань, правоохоронних органів та інших органів державної влади. У зв'язку із проведеним структурним аналізом законодавства в сфері оборони виділено основні особливості діяльності Збройних Сил України, а також виокремлено основні причини, що сприяють гальмуванню процесу законодавчого удосконалення правових засад діяльності Збройних Сил України.

Ключові слова: Збройні Сили України, діяльність Збройних Сил України, військові формування, збройний конфлікт, законодавство у сфері оборони.

The article considers at the legislative level the main problems of the organization and activities of the Armed Forces of Ukraine, which are responsible for the defense of Ukraine, protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability. The issue is extremely relevant in connection with the official declaration of part of the territory of Ukraine by the highest state authorities of the Russian Federation, the own territory of the aggressor state (occupation of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol) and the direct invasion and temporary occupation of part of Ukraine by Russian troops in the Donetsk and Luhansk regions.

It is argued that the Armed Forces of Ukraine play the most important role in ensuring the containment and repulse of armed aggression against Ukraine, protecting the state's airspace and underwater space within the territorial sea of Ukraine, and also participate in measures aimed at combating terrorism. This is due to the fact that the Armed Forces of Ukraine are an integral part of the Ukrainian state, and the main and decisive means of waging war by any state is its armed forces, which bear the greatest burden of hostilities. The analysis of normative legal acts in the field of defense allows to single out certain peculiarities of the activities of the Armed Forces of Ukraine.

It is concluded that the main shortcomings of the conceptual foundations of the activities of the Armed Forces of Ukraine can be considered such ones that the Armed Forces of Ukraine are not defined in the Basic Law of Ukraine as the most important military entity, compared to other military formations, law enforcement and other public authorities, and it is also not stipulated that the order of organization and activities of the Armed Forces of Ukraine is determined by law. In connection with the structural analysis of the regulation of legislation in the field of defense, the main reasons that contribute to the process of inhibition to improve the legal framework of the organization and activities of the Armed Forces of Ukraine are also identified.

Key words: Armed Forces of Ukraine, activities of the Armed Forces of Ukraine, military formations, military conflict, defense legislation.

Постановка проблеми. Першочерговими пріоритетами національних інтересів України Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, визначено відстоювання незалежності й державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України [1]. Відповідно до Конституції України оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності покладається на Збройні Сили України (далі – ЗС України) [2]. Ефективність виконання покладених на ЗС України завдань залежить насамперед від здатності держави виконувати свої функції, в тому числі забезпечувати національну безпеку та загалом протистояти існуючим загрозам. Водночас ситуація, що склалася в зоні воєнного конфлікту на сході держави починаючи з 2014 року, під час проведення антитерористичної операції, а з 2018 року операції об'єднаних сил проти російської воєнної агресії, демонструє відсутність позитивних зрушень у врегулюванні російсько-українського конфлікту, що нині

є найбільшою загрозою для безпеки держави та потребує подальших наукових досліджень у сфері оборони.

Позитивний досвід законотворчої діяльності в цій сфері також дасть можливість удосконалити здатність держави та ЗС України виконувати свої функції з відновлення територіальної цілісності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науці варто відзначити праці, що присвячені цій тематиці, Д.В. Євенка, А.М. Колодія, О.П. Котлярєнка, І.М. Коропатніка, В.Й. Пашинського, В.Г. Пилипчука, С.Ю. Полякова, Л.І. Приполової, М.М. Прохорєнка, А.М. Сиротєнка, О.В. Солдатєнка, В.Я. Тація, В.П. Тютюніка, О.Ф. Фрицького, В.М. Хропанюка, В.І. Шнишкіна та інших. Однак, попри наявність низки наукових досліджень в означеній сфері, спеціальні комплексні дослідження, в яких визначаються особливості діяльності та функціонування ЗС України, є недостатніми.

Метою статті є аналіз національного законодавства у сфері оборони, яким врегульовано діяльність ЗС України,

також потрібно виділити певні особливості діяльності ЗС України та основні недоліки щодо регламентації концептуальних засад їх діяльності, а також виокремити основні причини, що сприяють гальмуванню процесу законотворчості щодо законодавчого удосконалення діяльності ЗС України.

Виклад основного матеріалу. Нині ЗС України відіграють найголовнішу роль у забезпеченні стримування збройної агресії проти України та відсічі їй, охорони повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, а також беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Це пов'язано з тим, що ЗС України є невід'ємною складовою частиною Української держави, а головним та вирішальним засобом ведення війни будь-якою державою є її збройні сили, на які покладається найбільший тягар щодо ведення бойових дій. Слід погодитись із твердженням авторів, що держава виникла та існує багато у чому завдяки можливості утворення та існування армії, війська як неодмінного інституту, який забезпечує автономність самої держави, суверенітет державної влади [3, с. 88].

Загалом діяльність ЗС України регламентується низкою законодавчих актів, у т.ч. Законом України від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ «Про Збройні Сили України», Законом України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ «Про оборону України», Законом України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII «Про національну безпеку України», якими визначаються засади оборони України, основні функції та завдання органів військового управління, склад ЗС України, правові засади їх організації та діяльності тощо, законами України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ, «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ, Статутом внутрішньої служби, Статутом гарнізонної та вартової служб ЗС України, Дисциплінарним Статутом ЗС України та іншими нормативно-правовими актами. Водночас проведений аналіз вище зазначених законодавчих актів дозволяє виділити особливості діяльності ЗС України, зокрема:

1) ЗС України можуть використовуватися (застосовуватись) у разі збройної агресії проти України тільки відповідно до рішення Президента України;

2) ЗС України надано право застосовувати і використовувати зброю та бойову техніку:

- в мирний час;
- під час дії особливого періоду;
- під час введення воєнного стану в Україні;
- в районі проведення антитерористичної операції, у разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі або територіальному морі України;

– у разі оголошення стану війни;

3) використання ЗС України забороняється у тому числі для:

- обмеження прав і свобод громадян;
- повалення конституційного ладу;
- перешкодження діяльності органів влади;
- усунення органів влади.

Для формування цілісного уявлення про поняття «діяльність ЗС України» слід досягнути його сутність, що за обсягом складається із двох окремих елементів – «діяльність» та «ЗС України». Для повного розуміння його сутності необхідно з'ясувати особливості цих елементів. Термін «діяльність» доволі поширений у сучасній юриспруденції. Він є основою змісту багатьох законів України та навіть зустрічається у їх назвах, зокрема «Про банки та банківську діяльність», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про інноваційну діяльність» та інші.

З метою розширення кругозору з теоретичних основ поняття «діяльність» як у філософському, так і в прикладному аспектах слід язвернутис до наукових праць

та словників. На думку Р.М. Ширшикової, сама діяльність, завдяки своїм внутрішнім властивостям та соціальній ролі, стає об'єктом правового регулювання. Незважаючи на сталу структуру, вона є дуже різноплановою за своєю метою, предметом, об'єктом та умовами здійснення, що надає їй широкі можливості у чіткому розмежуванні певних юридичних понять [4, с. 591]. Діяльність фактично не може бути переліком чи простою сукупністю дій або операцій, які не пов'язані між собою спрямованістю на конкретний єдиний результат. Наявність суб'єкта, об'єкта та продукту у структурі діяльності свідчить про те, що вона є складною системою. Завдяки своїй усвідомленості та цілеспрямованості вона є системою дій, спрямованих на досягнення певного результату [4, с. 592, 594].

Сучасна філософія визначає, що діяльність – це «специфічно людська форма активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільну зміну і перетворення. Діяльність людини припускає певне протиставлення суб'єкта й об'єкта діяльності: людина передпокладає собі об'єкт діяльності як матеріал, що повинний отримати нову форму і властивості, перетворитися з матеріалу на продукт діяльності» [5, с. 151].

Звертаючись до змісту тексту Статуту внутрішньої служби ЗС України, можемо виокремити такі види діяльності, що згадуються в їх тексті: службова, професійна, фінансова, повсякденна, навчально-бойова, господарська, трудова, художня самодіяльність [6].

На думку Д.М. Корнієнко, діяльність – це процес (або процеси) активної взаємодії суб'єкта з об'єктом, під час якого суб'єкт досягає встановлених завдань, досягає мети, тобто будь-яка активність людини, якій вона сама надає деякий сенс [7, с. 145]. Автор здійснив науковий пошук генези проблеми службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України. Автор узагальнив позиції серед науковців сектору безпеки й оборони України щодо тлумачення службово-бойової діяльності, яке звучить як сукупність охоронних, режимних, ізоляційно-обмежувальних, захисних заходів та дій, які проводяться у мирний час в умовах виникнення кризових ситуацій та в особливий період з метою охорони об'єктів, громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, законності та правопорядку, суверенітету і територіальної цілісності держави, а також її конституційного ладу.

Семантика слова «діяльність» говорить про те, що це є процесом людської діяльності, який підкріплений певною метою. Оскільки суспільство у процесі свого розвитку та еволюціонування віднайшло способи фіксації та регламентації діяльності, то саме діяльність є найбільш розповсюдженою серед тих категорій які регулюються нормами права. Погоджуємось із автором в тому, що «для юриспруденції будь-яка діяльність має кінцевий результат, якому завжди передує певна процедура. Діяльність фактично не може бути переліком чи простою сукупністю дій або операцій, які не пов'язані між собою спрямованістю на конкретний єдиний результат» [4, с. 593]. Р.М. Ширшикова доводить, що від теоретичної основи діяльності прямо залежить і практична реалізація завдань державними структурами у процесі виконання своєї діяльності. І в процесі своєї діяльності державні органи забезпечують виконання функцій держави [4, с. 595], саме тому таким важливим є стан забезпечення правової регламентації державних структур в аспекті їх діяльності.

Діяльність фактично не може бути переліком чи простою сукупністю дій або операцій, які не пов'язані між собою спрямованістю на конкретний єдиний результат. Наявність суб'єкта, об'єкта та продукту у структурі діяльності свідчить про те, що вона є складною системою. Завдяки своїй усвідомленості та цілеспрямованості вона є системою дій, спрямованих на досягнення певного результату [7, с. 592, 594].

У зв'язку з цим, на думку О.М. Леонтьєва, «дія має особливу властивість, особливу її «твірну», а саме способи, якими вона здійснюються» [8, с. 107]. Згадані способи реалізації автор називає операціями. Якщо мета залишається однаковою, а умови, в яких вона має бути досягнута, змінюються, то змінюється фактично операційний компонент структури дії.

У психології діяльність характеризує свідому сторону особистості людини (на відміну від поведінки). Названі теоретичні положення є вихідними для об'єктивного осягнення суті діяльності взагалі та окремих її видів, і для ЗС України зокрема.

Розглядаючи сутність наступного елементу – поняття «ЗС України», слід звернутись до його визначення, зміст якого законодавець розкрив у Законі України «Про Збройні Сили України» [9]. Так, у ч. 1 статті 1 закону надано таке визначення: «ЗС України» – це *військове формування*, на яке відповідно до Конституції України [2] покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Аналогічне визначення дублюється в статті 16 Закону України «Про національну безпеку України» [10]. Також законодавцем у ч. 3 статті 3 Закону України «Про Збройні Сили України» визначено, що організаційно ЗС України складаються з органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій [9].

Таким же чином статтею 1 Закону України «Про оборону України» визначено, що *військове формування* – створена відповідно до законодавства України сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій [11]. Тобто такі поняття, як «ЗС України» та «сукупність військових з'єднань, частин і органів управління» можливо співвіднести один до одного, як ціле і часткове. У цьому разі законодавцем відповідно до законів формальної логіки та правил нормопроектувальної техніки не надано чіткого розуміння співвідношення тотожності цих понять між собою і чи є вони одним цілим, адже нормотворча та законодавча (законотворча) діяльність завжди має наслідки для суспільних відносин. Аналізуючи законотворчість останніх часів у ретроспективному аспекті, можна констатувати, що історія сучасної України вже відома випадки, коли недостатньо продумані, а інколи й відверто популістичні законодавчі новели або зміни до існуючих законів призводили до погіршення стану існуючих речей. Потім це виправлялося внесенням шаленими темпами змін до законодавства і грошима платників податків.

Також необхідно погодитися з автором О.П. Котляренко, який у своїй праці зазначає, що «аналіз положень Конституції України стосовно ЗС України та згаданих законів України не дають чіткого розуміння порушеної проблематики, а подекуди й взагалі наводять на думку, що ЗС України існують у якомусь ніби прихованому стані» [12, с. 42]. На підтвердження цьому С.Ю. Поляков також зазначає, що правовий статус ЗС України визначений поверхнево, можна сказати, ледь окреслений, оскільки їх компетенція залишилася невизначеною. Жоден правовий акт не вказує на конкретні повноваження, права та обов'язки, реалізація яких покладена на ЗС України як такі [13, с. 138].

Водночас огляд теоретичних основ поняття «діяльність» та «ЗС України», а також концептуальних для діяльності ЗС України положень Конституції України [2] відкриває додаткові питання для подальшої роботи з нормотворчої діяльності. Так, відповідно до ч. 2 статті 17 Конституції України на ЗС України покладається оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недо-

торканності [2]. Водночас Основний Закон України [2] містить чітку норму, визначену ч. 3 статті 17, відповідно до якої організація і *порядок діяльності* військових формувань та правоохоронних органів держави має визначатися законом. Натомість у ч. 2 статті 17 Конституції України не визначено, що організація і *порядок діяльності ЗС України* як військового формування, на яке покладається найбільший обсяг завдань з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності, має визначатися законом [2].

Таку проблему підсилює й положення статті 92 Конституції України, де в п. 17 зафіксовано, що виключно законами України визначаються «основи національної безпеки, організації ЗС України і забезпечення громадського порядку» [2]. Тобто законодавець із незрозумілих причин не використав таке визначальне й важливе слово, як «діяльність», на відміну від аналогічних положень, які в цій же статті визначені для інших органів та структур. Наприклад, у п. 12 («організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики»), п. 14 («організація і діяльність прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань») та п. 21 («організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України»). Так само прикладом може слугувати стаття 98 Конституції України, яка передбачає що «організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати визначаються законом», стаття 120, де в п. 2 у цьому ж контексті визначено, що «організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України», тощо [2].

Попри те, що в положеннях Конституції України [2] «упущено» безпосередню вказівку на *регламентацію діяльності ЗС України*, у вступній частині Закону України «Про Збройні Сили України» зазначено, що «Цей Закон визначає функції, склад ЗС України, правові засади їх організації, діяльності...» [9]. З одного боку, така регламентація основ організації діяльності ЗС України загалом не впливає сьогодні на цей процес, але з точки зору постулатів нормативно-правового регулювання Конституція є вихідним та базовим для закону, і між ними повинна бути відповідність.

Актуальність зазначеної проблематики також підтверджується обґрунтованими висновками експертів Національного інституту стратегічних досліджень, викладених 29.05.2010 року в Аналітичній записці «Оборонна політика у нових проектах Конституції України». В ній йдеться про певний позитив при розгляді одного з проектів Конституції України. Зокрема зазначається, що «статтю 92 чинної Конституції України, яка окреслює коло питань оборонної сфери, що мають визначатися та встановлюватися виключно законами, проект Конституції порядку» пропонує розширити, передбачивши необхідність такого визначення не лише стосовно «організації ЗС України», але і «діяльності ЗС України та інших військових формувань» [14].

Досліджуючи питання діяльності ЗС України, слід критично зауважити, що в Законі України «Про Збройні Сили України» стаття 12 з назвою «Основні складові діяльності ЗС України» повною мірою у своєму змісті не відповідає заявленій назві [9]. У цій статті міститься вказівка на деякі завдання, що здійснюються органами військового управління, командирами і начальниками всіх рівнів. При цьому не розкрито саме поняття *діяльності ЗС України* та не виокремлено її складові, адже, як відомо, така повсякденна діяльність передбачає доволі значний перелік її видів. Серед таких видів можемо виокремити наступні: службова, повсякденна, бойова, нормотворча, законотворча, охоронна, господарська, рекрутингова, душпаспортська, виховна, культурно-просвітницька, навчальна, наукова, претензійно-позовна, медична, рекламна тощо.

Кожен з перерахованих потребує нормативно-правового визначення.

О.В. Солдатенко, досліджуючи стан і наслідки правового регулювання організації та діяльності ЗС України, дійшла висновків щодо неефективності реалізації нормативно-правових актів щодо діяльності ЗС України, що призвело до неготовності України для захисту своїх кордонів і територіальної цілісності та суттєвих втрат під час проведення антитерористичної операції. Автор переконана у гострій потребі оптимізації на законодавчому рівні процедур реалізації проектів державно-приватного партнерства [15, с. 126].

Слід підкреслити, що організація та діяльність збройних сил має конституційно-правову основу, основні засади діяльності яких закріплені в Конституції України [2]. Конституція України визначає, що оборона держави є її найважливішою функцією. На її забезпечення працює майже вся економіка, наука, освіта, промисловість і багато інших галузей народного господарства [2]. І, як будь-який інший вид діяльності, а тим більше такої складної і багатоаспектної, оборона країни потребує детальної правової регламентації. Необхідно це також і тому, що такий вид діяльності є специфічним, а тому він відрізняється від інших видів публічної діяльності. Специфіка пояснюється тим, що жоден інший вид діяльності законодавчо не зобов'язує тих, хто ним займається, жертвувати своїм життям і здоров'ям заради захисту Вітчизни, а також уповноважує застосовувати зброю і бойову техніку.

Водночас результати дослідження конституційно-правового забезпечення оборонної функції держави (2014 року) показали застарілість існуючих на той час наукових досліджень в зазначеному напрямі, оскільки вони виявилися недієвими в умовах збройного конфлікту з використанням засобів гібридної війни, які в спеціальній літературі є недостатньо дослідженими. Слід погодитися з автором, яким критично зауважено про недалекоглядність та відсутність прогностичності у вітчизняній військовій, теоретично-правовій та конституційно-правовій науці. Насамперед це пов'язано із тривалим мирним життям України, що сприяло винесенню блоку питань обороноздатності на другий план. Крім того, зауважено про наявність нового змісту оборонної діяльності в умовах війни. Підсумовано про необхідність здійснення трансформації всього комплексу конституційно-правового забезпечення в сфері оборони [16, с. 15].

Видається, що стан існуючого вітчизняного законодавства з питань діяльності й функціонування ЗС України не виключає необхідності удосконалення правових засад діяльності ЗС України, особливо в контексті реально існуючого збройного конфлікту та потенційних воєнних (бойових) дій на іншій території України. Означене умовлене й вагомою актуальністю для національної безпеки вдале здійснення трансформації до стандартів НАТО, яке є неможливим без реформування законодавства у сфері безпеки та оборони.

Слід також наголосити, що розділ IV Закону України «Про Збройні Сили України» має назву «Діяльність ЗС України» в якому розкрито, хоча дещо не в повній мірі, основні складові діяльності ЗС України [9]. Разом із цим Основний Закон України [2] не містить прямої норми, яка

вказує, що організація і порядок діяльності такого важливого й значущого для держави військового формування, як ЗС України визначаються законом.

У зв'язку з вищевикладеним є нагальна потреба закріплення в статтях 17, 92 Основного Закону України [2] норми, яка визначатиме, що статус військового формування (ЗС України), основ організації і порядку його діяльності має визначатися виключно Законом. Можливо, саме через ці причини Закон України «Про Збройні Сили України» [9] виглядає дещо анахронічним та застарілим щодо законодавства, яке було прийнято недавно відповідно до норм статті 92 Конституції України [2] стосовно інших суб'єктів та органів державної влади та відповідно потребує викладення в новій редакції.

Висновки. Отже, проведене дослідження підтверджує, що визначальне значення для функціонування демократичної держави має встановлений Основним Законом України [2] порядок організації та діяльності органів державної влади, а також органів, які належать до певної системи, виключенням з якого не може бути таке специфічне військово утворення, як ЗС України. Відтак можливо впевнено стверджувати, що основними недоліками щодо регламентації концептуальних засад діяльності ЗС України з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності є відсутність в Основному Законі України [2] норми, яка б визначала, що порядок діяльності ЗС України визначається законом, а ЗС України відповідно є пріоритетним військовим формуванням по відношенню до інших військових формувань, правоохоронних органів та інших органів державної влади.

Проведений структурний аналіз законодавства у сфері оборони та події, які відбуваються в державі останніх десять років, дають підстави виокремити основні причини, що сприяють гальмуванню процесу законотворчості щодо законодавчого удосконалення діяльності ЗС України, до яких слід віднести:

- 1) відсутність належного механізму здійснення моніторингу та наукової експертизи законів, щодо їх відповідності загрозам національним інтересам;
- 2) декларативність положень нормативно-правових актів щодо необхідності забезпечення національної безпеки і оборони без чіткого механізму реалізації цих положень;
- 3) розв'язання державними інституціями за допомогою підзаконних нормативних актів питань, які належать до компетенції законів, що призводить до дисбалансу між законами та підзаконними нормативними актами;
- 4) відсутність бажання певними особами держави здійснити оновлення законів у сфері оборони відповідно до змін формату ведення воєнних (бойових) дій;
- 5) відсутність серед законотворців достатньої кількості професіоналів у сфері оборони та воєнної безпеки, через що окремі закони, маючи «на поверхні» позитивний ефект, насправді можуть шкодити національним інтересам;
- 6) відсутність інформаційно-аналітичного забезпечення (моніторинг, супроводження, налагодження зворотнього зв'язку, визначення бажаного і реального результату) самої законотворчої діяльності у сфері оборони;
- 7) ігнорування потреби дослідження системних явищ за допомогою методологічного інструментарію – системного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
3. Правові основи воєнної безпеки України: монографія / Є.Л. Стрельцов, С.Т. Полторак, Ю.В. Аллеров, О.В. Кривенко, П.П. Богущий. – Львів: НАВС, 2016. – 188 с.
4. Ширшикова Р.М. Шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення правоохоронної функції / Р.М. Ширшикова // *Форум права.* – 2010. – № 2. – С. 590–597.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

6. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 р. № 548-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
7. Корнієнко Д.М. Генеза проблеми службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019 № 1(26). С.145–148.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
9. Закон України «Про Збройні Сили України» : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-XIII / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
11. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/ed19911206>.
12. Котляренко О.П. Деякі питання удосконалення правових засад діяльності Збройних Сил України / О.П. Котляренко // Модернізація Конституції України та вдосконалення правоохоронної діяльності: матеріали підсумкової науково-практичної конференції ННІЗН НАВС (м. Київ, 25 квітня 2014 р.). – К.: «Видавництво Ліра-К», 2014. – 524 с. – С. 41–44.
13. Поляков С.Ю. Місце Збройних Сил України в системі органів державної влади. *Право України*. 2013. № 1–2. С. 310–316.
14. «Оборонна політика у нових проектах Конституції України». Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/oboronna-politika-u-novikh-proektakh-konstitucii-ukraini>
15. Солдатенко О.В. Стан і наслідки правового регулювання організації та діяльності Збройних Сил України. / *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 123–127.
16. Євченко Д.В. Конституційно-правове забезпечення оборонної функції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2014. 212 с.